

Αναδιάρθρωση του Χάρτη των ΑΕΙ της Ελλάδος

Περίγραμμα Μεθοδολογικής Προσέγγισης

I. Εισαγωγή

Το παρόν κείμενο αποτελεί συνοπτική παρουσίαση των βασικών αξόνων, επάνω στους οποίους θα κινηθεί η αναδιάρθρωση του πλέγματος των ελληνικών ΑΕΙ. Ασχολείται περισσότερο με τη διαμόρφωση των προϋποθέσεων για ένα βήμα προς τα εμπρός παρά με εκτενείς αναλύσεις για την ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα, για την οποία άλλωστε υπάρχει πλήθος μελετών και άρθρων, που λήφθηκαν υπόψη κατά μεγάλο μέρος.

II. Διαπίστωση

Η ανάπτυξη του πλέγματος των ΑΕΙ στην Επικράτεια παρουσιάζει σήμερα υπερβολές και ανακολουθίες ως προς τις ανάγκες της Χώρας: υπερβολές στη χωρική κατανομή και τη διασπορά των Τμημάτων, σε σύγκριση με αντίστοιχες ευρωπαϊκές κυρίως χώρες, ανακολουθίες ως προς τα γνωστικά αντικείμενα σε σχέση με τη ζήτηση της κοινωνίας και της απασχόλησης (εξειδικευμένα πεδία, πληθωρισμός ταυτόσημων ή παρεμφερών αντικειμένων κλπ). Αποτέλεσμα των ως άνω είναι ο εγκλωβισμός πολλών Τμημάτων στη μετριότητα του αποτελέσματος που επιτυγχάνουν. Η διαπίστωση αυτή, σε συνδυασμό με τις πολλαπλές προκλήσεις ενός διεθνοποιημένου και ταχέως μεταλλασσόμενου περιβάλλοντος, στο οποίο η χώρα καλείται να ανταποκριθεί, απαιτούν δυναμική παρέμβαση μέσω δραστικής επαναξιολόγησης της διάρθρωσης του πλέγματος των ΑΕΙ ως πρώτου βήματος προς την αναβάθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

III. Στόχος

Η σκοπούμενη αναδιάρθρωση των ΑΕΙ κατατείνει στη θεραπεία των προαναφερθέντων προβλημάτων μέσω, κυρίως, συγχωνεύσεων και μετακινήσεων ακαδημαϊκών μονάδων σε επίπεδο χώρας ή/και Ιδρύματος. Αξίζει να υπογραμμισθεί ότι η αναδιάρθρωση αφορά, αν συντρέχει λόγος, όλα τα ΑΕΙ: Πανεπιστήμια ή ΤΕΙ, μεγάλα ή μικρότερα, παλαιότερα ή νεώτερα. Η επιτυχία του εγχειρήματος αναμόρφωσης της ισχύουσας δομής και διάρθρωσης θα εξαρτηθεί από τον βαθμό ικανοποίησης των ακόλουθων απαιτήσεων, που θα πρέπει να ελέγχεται συστηματικά

από την Πολιτεία, ώστε να αναλαμβάνονται εγκαίρως οι κατάλληλες διορθωτικές παρεμβάσεις.

1. Εξυπηρέτηση εθνικών αναπτυξιακών στόχων
2. Ανταπόκριση στην κοινωνική απαίτηση για βέλτιστη εκπαίδευση ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων
3. Καλλιέργεια επιστημονικών και τεχνικών πεδίων ή πεδίων διεπιστημονικού χαρακτήρα, που κρίνονται απαραίτητα για την οικονομικοκοινωνική ανάπτυξη της χώρας
4. Δημιουργία δυναμικών επιστημονικών μονάδων με διεθνές κύρος
5. Ενίσχυση επαφών και συνεργασιών μεταξύ διδακτικού προσωπικού διαφορετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων
6. Δημιουργία λειτουργικότερων οργανωτικών δομών
7. Βέλτιστη αξιοποίηση υπηρετούντος ανθρώπινου δυναμικού και υπαρχουσών εκπαιδευτικών και ερευνητικών υποδομών
8. Επίτευξη συστήματος με καλύτερη σχέση κόστους-οφέλους μέσω αξιοποίησης και εξοικονόμησης πόρων
9. Βελτίωση βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης
10. Βελτίωση ποιότητας διοικητικών υπηρεσιών.

Παρεμβάσεις κατάλληλες για την υλοποίηση της αναδιάρθρωσης του Χάρτη των ΑΕΙ, οι οποίες έχουν χρησιμοποιηθεί διεθνώς, μπορεί να είναι ενδεικτικά η αφομοίωση, η συγχώνευση, η μετακίνηση κλπ. σε επίπεδο τόσο ακαδημαϊκών μονάδων όσο και Ιδρύματος και, όπως προαναφέρθηκε, μπορούν να έχουν χρήσιμη εφαρμογή σε όλα ανεξαιρέτως τα ΑΕΙ. Για τον καθορισμό των κατάλληλων σε κάθε περίπτωση παρεμβάσεων ιδιαίτερα σημαντικός θα είναι ο ρόλος του κάθε ιδρύματος.

Με την ευκαιρία του φιλόδοξου αυτού εγχειρήματος προτείνονται εν κατακλείδι δύο συμπληρωματικά αλλά απολύτως συναφή θέματα (κεφ. V), τα οποία θεωρούμε ότι θα ενισχύσουν ακόμη περισσότερο την ποιότητα της Ανώτατης Εκπαίδευσης- ένα ζητούμενο που αποτελεί πλέον όρο επιβίωσης αλλά και οικονομικής ανάπτυξης του Έθνους. Η Ελλάδα έχει τις δυνατότητες και πρέπει να στοχεύσει, ώστε να αναδειχθεί σε σημαντικό πόλο εκπαίδευσης για την ευρύτερη περιοχή.

IV. Κριτήρια

Τα τέσσερα κριτήρια που ακολουθούν καλύπτουν τις επιταγές του Ν. 4076/2012 και προσδιορίζουν ένα πλαίσιο διαμόρφωσης του νέου χάρτη των ΑΕΙ, το οποίο μπορεί να στηρίξει τις σχετικές αποφάσεις.

K1. Φυσικό μέγεθος και διάρθρωση ΑΕΙ.

- Ελάχιστη «κρίσιμη μάζα» φοιτητικού πληθυσμού.

- Ελάχιστος αριθμός Σχολών.
- Ελάχιστος αριθμός αυτοτελών ακαδημαϊκών μονάδων.
- Ελάχιστος αριθμός Τμημάτων ανά Σχολή.
- Ελάχιστος αριθμός ΔΕΠ/ΕΠ.

Στη σύγχρονη εποχή με τις αυξανόμενες απαιτήσεις διεπιστημονικής προσέγγισης στην εκπαίδευση και την έρευνα θεωρείται αναγκαία η παρουσία μιας ελάχιστης «κρίσιμης μάζας» φοιτητικού πληθυσμού για τις απαραίτητες αλληλεπιδράσεις κ.λ.π. Παράλληλα, απαραίτητη για κάθε ΑΕΙ είναι η εξασφάλιση επιστημονικής ευρύτητας μέσω ενός ελάχιστου αριθμού αυτοτελών ακαδημαϊκών μονάδων ή και Σχολών. Σε επίπεδο ακαδημαϊκών μονάδων, όσες εμφανίζουν ισχύ προφίλ (π.χ. διαθέτουν μικρό αριθμό ΔΕΠ/ΕΠ) θα πρέπει κατ' αρχήν να μεταπέσουν σε Πρόγραμμα Σπουδών και να ενσωματωθούν σε Σχολές. Οι τελευταίες θα πρέπει αντίστοιχα να συγκροτούνται από ένα ελάχιστο αριθμό Τμημάτων. Η διαμόρφωση του Σχεδίου Αναδιάρθρωσης μπορεί να ξεκινήσει από τη μελέτη ισχύος του εν λόγω κριτηρίου εξ αιτίας της αντικειμενικής φύσης του. Ιδρύματα που δεν καλύπτουν το εν λόγω κριτήριο ελέγχονται ως προς τα λοιπά κριτήρια για να αποφασιστούν περαιτέρω ενέργειες.

Κ2. Χωροταξική κατανομή

- Θεραπεία αδικαιολόγητης **διασποράς/επιστημονικής απομόνωσης** Τμημάτων ή και ΑΕΙ.

*Αποκεντρωμένη κατανομή των ΑΕΙ σε συσχέτιση και με την δημογραφική κατανομή της Χώρας, ώστε οι νέοι να έχουν εύκολη πρόσβαση σε ιδρύματα της περιοχής του τόπου κατοικίας τους. Αντίστοιχα, τα Ιδρύματα θα πρέπει να περιορίσουν τη διασπορά των Τμημάτων τους, ώστε το κριτήριο Κ1 να ισχύει όχι μόνο ανά ΑΕΙ, αλλά και ανά campus (π.χ. μία Σχολή κατ' ελάχιστον). Στόχος είναι η αντιμετώπιση δυσλειτουργιών που προκύπτουν από την **υπερβολική διασπορά** και **απομόνωση** ορισμένων Τμημάτων. Ο φοιτητικός πληθυσμός θα πρέπει αντίστοιχα να μη παραβιάζει την «φέρουσα ικανότητα» της πόλης-έδρας του ιδρύματος, εκτός εάν η ελκυστικότητά του, όπως αποκαλύπτεται από το σημαντικό «υπερτοπικό» ποσοστό φοιτητών που το επιλέγουν ως πρώτη προτίμηση, υπαγορεύει και αντίστοιχη αναγωγή του πληθυσμιακού δείκτη.*

Κ3. Γνωστικό αντικείμενο

- Θεραπεία **υπερβολικού αριθμού** (ταυτόσημων ή παρεμφερών) **Τμημάτων ή προγραμμάτων σπουδών** (σε όλο το εύρος της Ανώτατης Εκπαίδευσης).

*Στόχος εδώ είναι ο περιορισμός του πλήθους των Τμημάτων που καλλιεργούν ταυτόσημα ή παρεμφερή γνωστικά αντικείμενα προπτυχιακών σπουδών στο μέτρο που δεν εξυπηρετούν τους εθνικούς αναπτυξιακούς στόχους, όπως προκύπτουν από τον **Εθνικό Στρατηγικό Σχεδιασμό για την Ανώτατη Εκπαίδευση** και από τις διεθνείς τάσεις ως προς τις ευρείες γνωστικές περιοχές με βάση το σύστημα ISCED1997. Μεταξύ πολλών, θα προτιμηθούν Τμήματα που ικανοποιούν καλύτερα τα λοιπά κριτήρια. Ενδεχόμενες είναι και συγχωνεύσεις Τμημάτων με παρόμοια αντικείμενα.*

- Έλεγχος και θεραπεία της **υπερξειδίκευσης** επιστημονικών αντικειμένων, μεταξύ άλλων και με την εισαγωγή προγραμμάτων σύντομης (μονοετούς, 2ετούς ή 3ετούς διάρκειας) σε όλο το εύρος της Ανώτατης Εκπαίδευσης. (Βλ. κατωτέρω V α)
- Εξορθολογισμός του **ακαδημαϊκού επιπέδου** ορισμένων επί μέρους Τμημάτων (μετάπτωση από προ- σε μετα-πτυχιακό επίπεδο και από ΤΕΙ σε Παν/μιο ή και αντιστρόφως)

Οι προοπτικές της σύγχρονης εποχής καλούν για διεπιστημονικές προσεγγίσεις των σύνθετων προβλημάτων του καιρού μας μάλλον, παρά για υπερβολικές εξειδικεύσεις στα γνωστικά πεδία - ιδίως όταν πρόκειται για προπτυχιακές σπουδές. Αν εντοπιστούν τέτοιες περιπτώσεις, τα αντίστοιχα Τμήματα μπορεί να οδηγηθούν προς συγχώνευση, μετάλλαξη σε μεταπτυχιακά προγράμματα κ.λπ., με προσυμφωνημένες σε κάθε περίπτωση διαδικασίες. Για τους λόγους που αναφέρθηκαν, συγχωνεύσεις Τμημάτων θα επιδιωχθεί να πραγματοποιηθούν πρωτίστως μέσα στο πλαίσιο των επί μέρους ιδρυμάτων, με πρόσθετο όφελος την οικονομία κλίμακας. Οδηγός στο κριτήριο αυτό θα είναι ο Εθνικός Στρατηγικός Σχεδιασμός που προαναφέρθηκε.

Κ4. Ποιότητα/βιωσιμότητα Τμημάτων

Ελέγχεται για την τελευταία 5ετία και για όλες ανεξαιρέτως τις ακαδημαϊκές μονάδες με βάση τους ακόλουθους ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες¹ :

- K4.1 Αναλογίες φοιτητών/ διδασκόντων
- K4.2 Αποφοιτήσαντες ανά έτος
- K4.3 Βαθμολογική βάση εισαγωγής και ελκυστικότητα (% 1^η προτίμηση)
- K4.4 Κόστος ανά φοιτητή
- K4.5 Διαθέσιμες εγκαταστάσεις
- K4.6 Ερευνητική δραστηριότητα και διεθνής αναγνώριση
- K4.7 Απορρόφηση αποφοίτων στον επαγγελματικό στίβο
- K4.8 Μεταπτυχιακές σπουδές και απονεμόμενα διδακτορικά
- K4.9 Αξιολόγηση από τους φοιτητές του Τμήματος
- K4.10 Συμβολή στην ανάπτυξη της περιοχής και αποδοχή από την τοπική κοινωνία

¹ Παρόμοιες αναλύσεις σε υποκριτήρια/δείκτες μπορούν να γίνουν και για τα λοιπά κριτήρια, ώστε να διαμορφωθούν **μητρώα επιλογής δράσεων** (κεφ. IV) σύμφωνα με τους βαθμούς βαρύτητας, που θα ορισθούν για κάθε ένα από τους δείκτες αυτούς.

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της επίδοσης ενός Τμήματος ως προς τα κριτήρια Κ4.1-10 θα παίξει το περιεχόμενο της εξωτερικής (ή και εσωτερικής) αξιολόγησής του και η συνεπαγόμενη δυναμική βελτιώσεων.

V. Συμπληρωματικές παρεμβάσεις

Η προσδοκώμενη απόδοση του παρόντος Σχεδίου (βλ. κεφ. ΙΙΙ) θα πρέπει να ενισχυθεί, με την υιοθέτηση των κατωτέρω προτεινόμενων τολμηρών αλλά επιβεβλημένων τομών.

(α) Τόνωση της μεταλυκειακής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την εισαγωγή διακριτών εκπαιδευτικών διαδρομών

Οι απόφοιτοι της μεταλυκειακής εκπαίδευσης πρέπει να αποτελέσουν τη ραχοκοκαλιά της αναπτυξιακής προσπάθειας της Χώρας. Σήμερα το αντίστοιχο τμήμα της εκπαίδευσης υπολειτουργεί. Η Πολιτεία θα πρέπει να επανακαθορίσει, σε συνεννόηση με τα ΑΕΙ, το πλαίσιο διάρκειας σπουδών και τίτλων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι μερικά Τμήματα σε Πανεπιστήμια, κυρίως όμως σε ΤΕΙ, που παρουσιάζουν ισχυρή ακαδημαϊκή οντότητα, μπορούν να μετατραπούν σε Ζετούς ή και Ζετούς διάρκειας. Θα αυξηθεί έτσι η ποικιλία «διαδρομών εκπαίδευσης» και αντίστοιχων τίτλων (και επαγγελματικών δικαιωμάτων), ώστε να βρίσκουν κατάλληλου επιπέδου και διαρκείας εκπαίδευση όλοι όσοι επιθυμούν να προχωρήσουν μετά το Λύκειο τις σπουδές τους. Επίσης, Τμήματα (κυρίως των ΤΕΙ) που βρίσκονται αποκομμένα γεωγραφικά θα μπορούσαν, εφόσον ισχύουν και άλλες προϋποθέσεις, να μετατραπούν σε επαγγελματικά «σχολεία» ανώτερης εκπαίδευσης υπό την αιγίδα του αντίστοιχου ΑΕΙ. Σημειώνεται ότι στον ν. 4009/11 (άρθρο 5 § λα) αναφέρονται προγράμματα σπουδών «σύντομου κύκλου» στα ΑΕΙ.

Στην συγκεκριμένη προσπάθεια θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η προβλεπόμενη ευθυγράμμιση του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων με το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό.

(β) Διαχείριση του φοιτητικού πληθυσμού.

Μείζον πρόβλημα των σπουδών στα ΑΕΙ αποτελεί ο υπερπληθυσμός των φοιτητών, όπως υπογραμμίζεται σε πολλές εκθέσεις αξιολόγησης. Προτείνεται τα Τμήματα να ορίζουν τον αριθμό των εισακτέων και τη βάση εισαγωγής, που σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι μεγαλύτερη του 10/20. Παράλληλα, θα πρέπει τα Τμήματα να μεριμνούν ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο «λιμνάζων» φοιτητικός τους πληθυσμός. Με τον τρόπο αυτό θα βελτιωθεί θεαματικά η ποιότητα σπουδών προς όφελος των φοιτητών και της κοινωνίας γενικότερα.

Αθήνα, 30 Νοεμβρίου 2012